

Gülün Tam Ortası
Bilişsel Yazınbilim ve
İkinci Yeni'nin Bilişsel Temelleri
Murat Lüleci

ISBN: 978-605-2233-34-4

1. Baskı
Ocak, 2019 / Ankara
100 Adet

Grafiker®
Yayınları
Yayın No: 300
Web: grafikeryayin.com

Kapak Görseli Tasarımı
Meltem Yener Tanrıverdi

**Kapak, Sayfa Tasarımı,
Baskı ve Cilt**

Grafiker®
Grafik-Ofset Matbaacılık Reklamcılık
Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.

1. Cadde 1396. Sokak No: 6
06520 (Oğuzlar Mahallesi)
Balgat-ANKARA

Tel : 0 312. 284 16 39 Pbx

Faks : 0 312. 284 37 27

E-mail : grafik@grafiker.com.tr

Web : grafik.com.tr

Bu çalışma, TÜBİTAK-Bilim İnsanı Destekleme Daire Başkanlığı'nın (BİDEB) "Yurda Dönüş Araştırma Burs Programı" için hazırlanan ve Gazi Üniversitesi işbirliği ile gerçekleştirilen *İkinci Yeni Şiiri'nde Gerçeküstüçülük: Türk Şiirine Bilişsel Bir Yaklaşım* başlıklı araştırma projesi (Nu. 114C035) kapsamında desteklenmiştir.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....5

GİRİŞ.....7

1. BÖLÜM:

BİLİŞSELLİK KURAMLARI

Kavramsal Metafor Kuramı.....18

Cisimleşen Bilişsellik Kuramı.....22

Bilişsel Çerçeve (Şema) Kuramı.....26

2. BÖLÜM:

BİLİŞSEL KAVRAMLARA BAKIŞ

Beyin.....30

Algı ve Algılama.....34

Çağrışım.....41

Dikkat ve Odaklanma.....47

Duygusal Zekâ.....51

Eksilti.....55

3

3. BÖLÜM:

BEYİN VE YARATICI DEHA

Bizim Geleneğimizde Deha.....60

Yaratıcı Dehanın Örnekleri.....62

4. BÖLÜM:

BİLİŞSEL BİR YARATMA FAALİYETİ OLARAK ŞİİR.....71

5. BÖLÜM:

İKİNCİ YENİ'DE BİR BİLİŞ VE DUYUŞ HÂLİ OLARAK YENİ

Bilişte ve Sanatta Yenilik Kavramı.....81

İkinci Yeni: "İkinci" ve "Yeni".....82

Yeni Hayat - Yeni İnsan - Yeni Şiir.....85

İkinci Yeni'de Yeni Bir Duyuş Olarak Nesnelere Dünyası.....87

6. BÖLÜM:
KAVRAMSAL METAFOR VE
İKİNCİ YENİ'DE GENİŞLEYEN ZAMAN

Kavram Olarak Zaman.....	92
Şiirin Dünyasında Kavramsal Metaforlar.....	93
Bilişsel Dilbilimde Zaman Metaforları.....	94
İkinci Yeni'de Zaman Metaforları.....	95

7. BÖLÜM:
İKİNCİ YENİ'DE SİNESTEZİ:
DUYULARIN YERÇEKİMİNİ KALDIRMAK

Yaşantı Olarak Modernite.....	104
Süje-obje Sorunsalı.....	105
Sinestezi ya da Duyuların Yerçekimini Kaldırmak.....	107

8. BÖLÜM:
İKİNCİ YENİ'DE CİSİMLEŞEN BİLİŞSELLİK

Ruh-beden sorunsalı.....	113
Ete kemiğe büründüm; şiir diye göründüm.....	116
Tahayyülden tasavvura.....	116

9. BÖLÜM:
LUCİFER'İN KESİŞEN IŞIKLARI: GERÇEKÜSTÜCÜLÜK VE
İKİNCİ YENİ'DE KAVRAMLAR DÜNYASI

İkinci Yeni - Gerçeküstüçülük Karşılaştırmasının Zemini.....	120
İkinci Yeni'deki Gerçeküstücü'nün Sınırlarını Çizmek.....	123
Bilişsel Bir Karşılaştırma.....	124
Gerçeklik Algısı Değişiyor.....	125
Gerçeğin İçinde Usun Dışında.....	128
Lucifer'in Kesişen Işıkları ve Eşdeğerler.....	132
İkinci Yeni'de Lucifer'in Işıkları.....	138

10. BÖLÜM:
İKİNCİ YENİ'DE BİLİŞSEL BİR SÜREÇ: EKİLTİ

Sessizliğin Sesi ve Şiirde Bilişsel Bir Süreç: Eksilti.....	158
İkinci Yeni'de Eksilti.....	159
“Nehirler Boyunca Kadınlar Gördüm”.....	161
KAYNAKLAR	165

ÖN SÖZ

Gülün Tam Ortası, 1950'lerde Batı'da "Bilişim Devrimi" olarak adlandırılan entelektüel bir hareketin kuramsal zemininden hareketle, aynı zaman diliminde Türk şiirinde öne çıkan bir yönelişi, İkinci Yeni'yi irdeleme çabası taşıyan değerlendirmeler içeriyor. İkinci Yeni, Türk şiirinde yeni bir gerçeklik anlayışının kendisini hissettirdiği, sıradışı bağdaştırmalarla yeni imgesel tasarımların üretildiği, reel olanın irreal olanla yan yana geldiği bir arayışın şiiridir. Şiirimizin böylesine dikkat çekici bir döneminin, bilişsellik kuramlarından hareketle incelenmesi büyük önem taşımaktadır.

Son yıllarda İkinci Yeni'ye dair olarak yapılan akademik çalışmaların büyük bir bölümünün İkinci Yeni şairlerinin algısal durumunu ve kavramlar dünyasını incelemek noktasında eksik kaldığı gözlemlenmektedir. En geniş anlamda insan zihnini/bilişelliğini inceleyen bilişsel bilimler (felsefe, dilbilim, psikoloji, antropoloji, bilgisayar bilimleri/yapay zekâ ve nöroloji), bu yönüyle İkinci Yeni şairinin ürettiği kavramlar dünyasının derinliklerini incelemek için verimli bir kuramsal çerçeve sunuyor.

Bilişsellik kuramları şiiri her şeyden önce bilişsel bir süreç ve ürün olarak değerlendirir. Modern şiirin belirleyicisi bilindiği gibi "dil"dır. Bununla birlikte insan bilişelliğine odaklanan bilişsel bilimler, dili üreten şairin bilişelliğini hareket noktası alarak, Orhan Veli'nin deyişiyle "yaratıcı faaliyetimiz" in bilişsel kodlarının izini sürer. İkinci Yeni üzerinde bilişsel bir bakış açısıyla gerçekleştirilen yakın okumalar göstermektedir ki, İkinci Yeni şiiri özellikle Batı şiiriyle kurduğu ilişkiler bakımından doğrudan bir öykünmeyi değil, fakat çok boyutlu, çapraz bazı ilişkileri içermektedir. Bu ilişkiler de tematik değerlendirmelerle değil, bilişsellik kuramlarının sunduğu çerçeveye ve şairin kavramsal dünyasının izi sürülerek gerçekleştirilebilir.

Gülün Tam Ortası'nda incelemeler yapılırken şiirlerin bütün olarak anlamı dikkate alındı. Bununla birlikte özellikle İkinci Yeni şiirinin Gerçeküstüçülük ile karşılaştırmalı bir bağlamda incelendiği bölümde, Cemal Süreya'nın "parça parça", ya da "çıkma" olarak görüldüğünü söylediği bu etki, bu etkinin görüldüğü "parça"lar öncelenecek incelendi.

Bu çalışma TÜBİTAK'ın Bilim İnsanı Destekleme Başkanlığı tarafından yürütülen "Yurda Dönüş Araştırma Burs Programı"nın desteği ve Gazi Üniversitesi'nin işbirliği ile gerçekleşti. Bu program kapsamında çalışmamı destekleyen TÜBİTAK'a ve Gazi Üniversitesi'ne şükranlarımı sunmayı bir vefa borcu sayıyorum. Çalışmamın her aşamasında değerli fikirlerinden yararlandığım değerli Hocam Prof. Dr. Alemdar Yalçın'a şükranlarımı sunuyorum. Bu projenin hazırlığının her aşamasında desteklerini gördüğüm Oya ve Ali Bolgün'e içtenlikle teşekkür ederim. University of California Berkeley Kütüphanesi çalışanlarına, Galatasaray Üniversitesi Suna Kıraç Kütüphanesi'nden Serpil Ögeç'e ve kitabın redaktesini üstlenen Gülümser Bozkurt ile Ezgi İnal'a teşekkür ediyorum.

İstanbul 2019